

Nejednakost dohotka i utjecaj na društvo

Martek, Matea

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:957802>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-08**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
FAKULTET EKONOMIJE I TURIZMA
“DR. MIJO MIRKOVIĆ”

MATEA MARTEK

ZAVRŠNI RAD

Pula, rujan 2018.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
“Dr. Mijo Mirković”

Matea Martek

“Nejednakost dohotka i utjecaj na društvo”

Završni rad

Matični broj studenta: 67374614
Studijski smjer: Marketinško upravljanje
Mentor: doc. dr. sc. Saša Stjepanović
Kolegij: Ekonomska sociologija
Student: Matea Martek

Pula, rujan 2018.

SADRŽAJ

1. Uvod.....	1
2. Dohodak i bogatstvo.....	3
3. Mjerenje nejednakosti dohotka.....	4
3.1. <i>Ginijev koeficijent</i>	4
3.2. <i>Lorenzova krivulja</i>	5
4. Siromaštvo.....	6
5. Nejednakost dohotka.....	8
5.1. <i>Povijesna kretanja nejednakosti dohotka</i>	8
5.2. <i>Nejednakost dohotka danas</i>	10
5.3. <i>Potencijalni uzroci nejednakosti dohotka</i>	11
6. Utjecaj nejednakosti dohotka na društvo.....	15
7. Kako utjecati na smanjenje nejednakosti dohotka?.....	18
8. Nejednakost dohotka u Hrvatskoj.....	19
9. Zaključak.....	27
Literatura.....	29
Sažetak.....	31
Summary.....	32

1. Uvod

Vrijeme u kojem živimo moglo bi se opisati kao paradoksalno. Od svojih početaka pa sve do danas, civilizacija nikad nije bila bogatija niti razvijenija. Dosegnuli smo visoki stupanj tehnološkog napretka, produktivniji smo nego ikad, obrazovaniji i osvješteniji, nacionalni dohoci zemalja su se povećali, a za razvijeni svijet, vremena nestašica su stvar prošlosti. Ipak, u svom tom obilju, čini se kako u ekonomskom napretku ne uživaju svi jednako. Štoviše, najveći dio svjetske populacije uspije okusiti tek mali dio tog globalnog društvenog blagostanja, dok prave plodove napretka i obilja ubire sićušan dio stanovništva. Jedno pitanje stoga u ovom razvijenom vremenu postaje sve glasnije i sve alarmantnije - ono nejednakosti. Iako postoji na mnogim razinama, najviše zabrinutosti izaziva dohodovna nejednakost, i to iz opravdanih razloga - posljedice neravnomjerne raspodjele novca se očituju, u konačnici, na cjelokupno gospodarstvo i društvo.

Neosporno veliko bogatstvo današnjeg svijeta ne slijeva se ravnomjerno u sve džepove, niti se slijeva prema učinku i efikasnosti. Štoviše, baš kao što stara narodna poslovice kaže, novac se danas slijeva na veću gomilu, odnosno tamo gdje ga ionako najviše ima. Bogati postaju još bogatiji, a siromašni još siromašniji. Danas tako svjedočimo sve većem jaz između velike većine, odnosno siromašnih, i moćne manjine, tj. bogatih. Istovremeno, srednji sloj sve više ekonomski slabi, pa čak i nestaje. Nejednaka distribucija bogatstva rezultira ekonomskim prosperitetom malog i zatvorenog kruga ljudi, dok preostala velika većina nema nikakve mogućnost okusiti taj kolač ekonomskog napretka i blagostanja do kojeg smo civilizacijski i društveno dogurali, već postaje sve siromašniji. Ovime se opasno produbljava animozitet između gornjeg i donjeg sloja, što vodi izrazito štetnim društvenim, ekonomskim i političkim posljedicama.

I premda pitanje dohodovne nejednakosti nije novo, već je ono predmet istraživanja ekonomske teorije još od vremena Adama Smitha, Marxa i Davida Ricarda, konsenzus oko rješenja i uzroka ni među modernim ekonomistima nije postignut. Premda su uvijek postojali pojedinci čije je bogatstvo veće od "susjedovog", u posljednjih tridesetak godina nejednakosti su ponovno naglo počele rasti, osobito u bogatim zemljama, pa je tako danas jaz između bogatih i siromašnih najveći u posljednjih 30 godina.¹ Primjerice, danas u većini zemalja koje pripadaju Organizaciji za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) 10% najbogatijih zarađuje 9.6 puta veći prihod od najsiromašnijih 10%, tako da smo "na početku 21. stoljeća ponovno u istom položaju kao u 19. stoljeću: svjedoci smo drastičnih promjena i teško je znati dokle one mogu dovesti i kako će izgledati svjetska raspodjela bogatstva sljedećih

¹ Keeley, B. (2015.), *Income Inequality: The Gap between Rich and Poor*, OECD Insights, OECD Publishing, Pariz

desetljeća, kako među zemljama tako i unutar njih”.² Doista, postoje mnoge naznake i potencijalna rješenja, no definitivni rasplet aktualne situacije još nije poznat. Pitanje nejednakosti dohotka danas se stoga postavlja među prioritetima, tim više što se utjecaj nejednakosti negativno odražava na gospodarski rast, ekonomsku stabilnost, zdravstveni standard i obrazovanje. Preveliki jaz između bogatih i siromašnih, prema upozorenjima ekonomista, usporava ekonomski rast, reducira socijalnu mobilnost i dugoročno prijeti stabilnosti naših društava.³

Cilj ovog rada je istražiti nejednakost dohotka te analizirati njen utjecaj na društvo. Temeljna hipoteza rada jest da je nejednakost dohotka koja vodi izrazitoj polarizaciji društva na manjinu bogatih s velikom vlašću u rukama i većinu siromašnih s gotovo nikakvim utjecajem na sustav, nedopustiva za zemlju s demokratskim ustrojstvom, a potom i za svijet u globalu. U sklopu problematike, u radu su istraženi svi faktori nejednakosti dohotka, potencijalni izvori kao i moguća rješenja.

U prvom dijelu ovog rada postavljena je problematika te je dana osnovna hipoteza. Prikazan je teoretski dio problematike i presjek posljedica koje nejednakost dohotka ima na društvo.

U drugom dijelu riječ je o varijablama koje su u direktnoj vezi s nejednakošću, kao što su dohodak, bogatstvo i siromaštvo. Pojašnjava se veza između siromaštva i nejednakosti dohotka te se daju konkretni primjeri današnjeg stanja u svijetu.

Treći je dio usmjeren na mjere pomoću kojih se izračunava nejednakost dohotka te pomoću kojih se nejednakost prikazuje, dok se u četvrtom dijelu detaljnije obrađuje pojam siromaštva, te se promatra trenutno stanje u svijetu.

U petom dijelu konkretizira se nejednakost dohotka. Ovdje vidimo kako se ona mijenjala u prošlosti i kako je došlo do današnjeg zabrinjavajuće jaza između bogatih i siromašnih. Također, ovaj dio pokušava prodrijeti u srž potencijalnih uzroka nejednakosti dohotka.

Šesti dio ovog rada bavi se utjecajima nejednakosti dohotka na društvo u cjelini, te vidimo da su oni većinom negativni, dok se u nastavku postavlja pitanje kako možemo utjecati na smanjenje nejednakosti dohotka. Nadalje, promatraju se podaci o nejednakosti dohotka u Hrvatskoj, počevši od prvih istraživanja pa do danas. Podaci o nejednakosti dohotka i siromaštvu u Hrvatskoj promatraju se u korelaciji sa zemljama Europske unije.

² Piketty, T. (2014.), *Kapital u dvadeset prvom stoljeću*, Profil International, Zagreb

³ Keeley, B. (2015.), *Income Inequality: The Gap between Rich and Poor*, OECD Insights, OECD Publishing, Pariz

2. Dohodak i bogatstvo

Kako bismo mogli govoriti o nejednakosti dohotka i njegovom utjecaju na društvo, potrebno je prvo definirati određene pojmove, počevši od dohotka. Dohodak uključuje sve prihode od rada ili imovine (kamate, najamnine, dividende) kao i socijalne transfere ostvarene tijekom određenog razdoblja (obično jedne godine).

Bogatstvo je, s druge strane, materijalizirani dohodak u danom vremenskom trenutku. Pod bogatstvom se podrazumijevaju materijalna dobra te financijska imovina i prava što ih posjeduju pojedinci ili obitelji, a preciznije uključuje kuće i zemljišta, uštedevine, dionice, obveznice, vrijednosne papire, poduzeća i slično.⁴

Premda su i bogatstvo i dohodak važni pokazatelji, a nejednakost može biti imovinska i dohodovna, bitno je razlučiti zašto su ekonomisti skloni nejednakost gledati kroz dohodak. Bogatstvo označava vrijednost imovine neke osobe, pa tako umirovljenik može posjedovati nekretnine u milijunskoj vrijednosti, dok je istovremeno njegova mirovina minimalna te s njom može biti nemoguće podmiriti osnovne životne troškove zemlje u kojoj živi. Isto tako, umirovljenik s istom mirovinom u nekoj drugoj zemlji, u kojoj su troškovi života niži, može ugodno živjeti. Iz ovog jednostavnog primjera vidimo kako dohodak jasnije daje uvid u svakodnevne ekonomske relacije pojedinca, a vidimo i to da se nejednakost može promatrati na razini jedne zemlje, više zemalja i čitavog društva. Bogatstvo se akumulira tijekom dužeg vremenskog perioda, te ono generira prihod, stoga se kaže kako bogatstvo stvara bogatstvo. Nejednakost raspodjele bogatstva je stoga veća od nejednakosti raspodjele dohotka.

Danas svjedočimo podacima koji govore kako je u 2014. godini donja polovica svjetskog stanovništva posjedovala manje od 1% svjetskog bogatstva, dok je najbogatijih 10% u vlasništvu 87% ukupne svjetske imovine. Izvještaj iz 2017. godine pokazuje da je bogatstvo najbogatijih 1% naraslo na 88%.⁵ Ovakvi su podaci zabrinjavajući, i to ne zato što nejednakost ne smije postojati, već zato što je nejednakost ovakvih razmjera najčešće rezultat nefunkcionalne pravne države, normi i regulativa te tržišnih mehanizama. Podaci, nažalost, daju do znanja da je kapitalizam samo produbio nejednakost te se on sve više pokazuje kao neadekvatan društveni i ekonomski sustav koji koristi isključivo bogatima, dok ostatak stanovništva ostavlja postrani.

3. Mjerenje nejednakosti dohotka

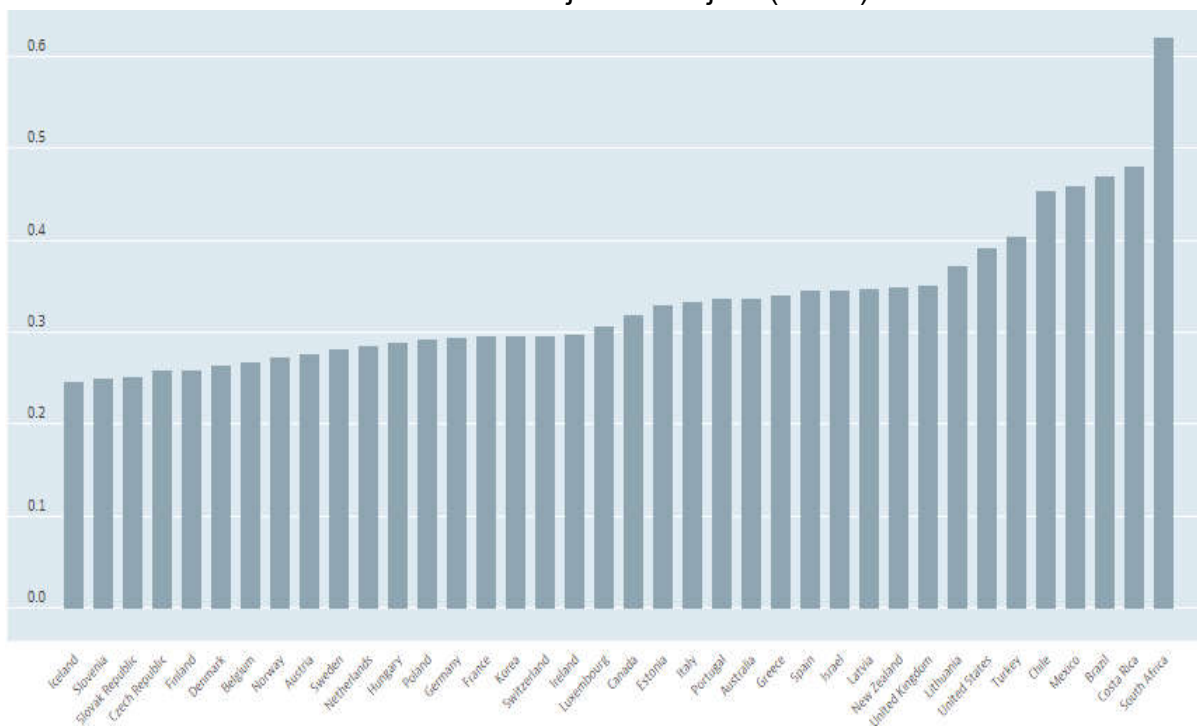
4 Prof. dr. sc. Vladimir Cini, Nataša Drvenkar, univ. spec. oec., Jelena Marić, mag. oec.: *Problem raspodjele dohotka i analiza siromaštva Republike Hrvatske*

5 <https://www.credit-suisse.com/corporate/en/research/research-institute/global-wealth-report.html>

3.1. Ginijev koeficijent

Dohodovna nejednakost se može izračunati na više načina i uz pomoć mnogih pristupa i instrumenata, no najčešći pokazatelj dohodovne nejednakosti je Ginijev koeficijent. Njega je definirao talijanski ekonomist i statističar Corrado Gini na početku 20. stoljeća. Ginijev koeficijent je numerički pokazatelj neravnomjernosti raspodjele dohotka u društvu, i jednak je površini između stvarne krivulje nejednakosti i krivulje apsolutne jednakosti dohotka pomnoženo s 2. Drugim riječima, Ginijev koeficijent se kreće u intervalu između 0 i 1, gdje 0 predstavlja potpunu jednakost, odnosno točku u kojoj cijelo promatrano društvo ima jednak dohodak te ne postoji nejednakost, a 1 nejednakost, tj. točku u kojoj samo jedna osoba ima sav dohodak te postoji najviši stupanj nejednakosti. Što je vrijednost koeficijenta bliža nuli to je dohodak ravnomjernije raspoređen, a što je vrijednost koeficijenta bliža jedan, to je dohodak neravnomjernije raspoređen za odabranu skupinu.

Grafikon 1: Ginijev koeficijent (2018.)

Izvor: OECD (2018), *Income inequality (indicator)*. doi: 10.1787/459aa7f1-en (preuzeto: rujan 2018.)

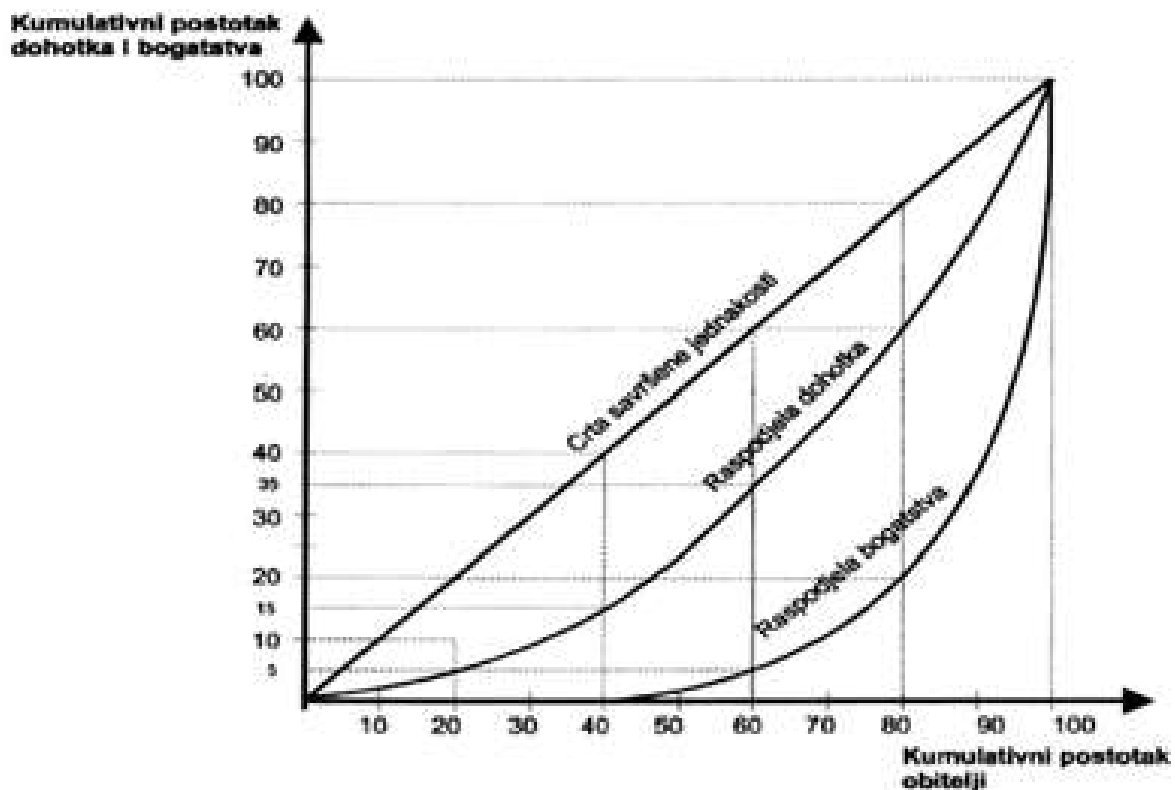
Uobičajena visina Ginijevog koeficijenta u OECD zemljama kreće se oko 31.5 bodova (0,31). Prema najnovijim podacima prikazanima na slici 1, vidimo kako su zemlje s najnižim stupnjem nejednakosti dohotka Island, Slovenija, Slovačka i

skandinavske zemlje, dok su one s najvišim stupnjem nejednakosti Meksiko, Čile i afričke zemlje. Na grafikonu vidimo i kako su razlike u Ginijevom koeficijentu između zemalja vrlo male, zbog čega su mišljenja oprečna - mnogi ekonomisti smatraju kako Ginijev koeficijent nije dovoljno relevantna mjera, te tvrde kako se čak i minimalne godišnje razlike u promjeni koeficijenta moraju shvatiti ozbiljno.

3.2. Lorenzova krivulja

Nejednakost dohotka se grafički prikazuje Lorenzovom krivuljom. Stupanj nejednakosti se prikazuje odnosom postotka stanovništva (na osnovici) i postotka njihovog dohotka (na apscisi). Što je Lorenzova krivulja bliža dijagonali kvadrata, manja je nejednakost raspodjele dohotka u društvu i obrnuto. Kod apsolutne neravnomyjernosti raspodjele dohotka, odnosno u slučaju kada mali dio stanovništva raspolaže sa svim bogatstvom, Lorenzova krivulja leži pod pravim kutem i naslanja se na osnovicu i apscisu kvadrata. Kad je riječ o stvarnoj raspodjeli dohotka, krivulja se nalazi između krivulje apsolutne jednakosti i krivulje apsolutne nejednakosti. Lorenzova krivulja je bliža dijagonali što je raspodjela dohotka ravnomjernija i obrnuto.

Slika 1: Lorenzova krivulja

Izvor: Ferenčak, I.: *Počela ekonomije*, II. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek, 2003., str. 237

4. Siromaštvo

Raspodjela dohotka se razlikuje po zemljama, i to ovisno o njihovoj ekonomskoj i društvenoj strukturi. Razvijene zemlje tako bilježe manje nejednakosti u raspodjeli dohotka nego zemlje u razvoju. Kako bismo mogli shvatiti razmjere nejednakosti dohotka, uz dohodak i bogatstvo, bitno je razumjeti i pojam siromaštva. Siromaštvo i nejednakost dohotka se ne bi trebalo poistovjećivati, jer je siromaštvo u suštini posljedica neravnomjerne raspodjele dohotka. Iako postoji čvrsta povezanost između nejednakosti i relativnog siromaštva (što su veće nejednakosti u nekom društvu, to je i veće relativno siromaštvo), nejednakost je „deskriptivni koncept“, o kojem se može opravdano uvijek raspravljati, dok je siromaštvo „preskriptivni“ koncept koji sa sobom nosi određeni moralni imperativ da nešto treba učiniti. Ako rastu nejednakosti, to nužno ne govori da se pogoršava položaj siromašnih i obratno.⁶

Pojam siromaštva se malo teže definira jer je ono subjektivan i relativan pojam, ali najčešće se o njemu razgovara kao o apsolutnom i relativnom siromaštvu. Apsolutno siromaštvo je stanje dohotka u kojem visina dohotka ne može pokriti procijenjene troškove života na egzistencijalnoj razini, odnosno primarne potrebe poput hrane, troškova stanovanja i odjeće. Istraživanja su pokazala da siromašne obitelji za prehranu troše jednu trećinu svojih dohodaka, zbog čega se egzistencijalni minimum, odnosno prag apsolutnog siromaštva može izračunati i tako da se izdaci za prehranu pomnože s brojem tri, dok je jedinica promatranja u ovom slučaju najčešće četveročlana obitelj - roditelji s dvoje djece.

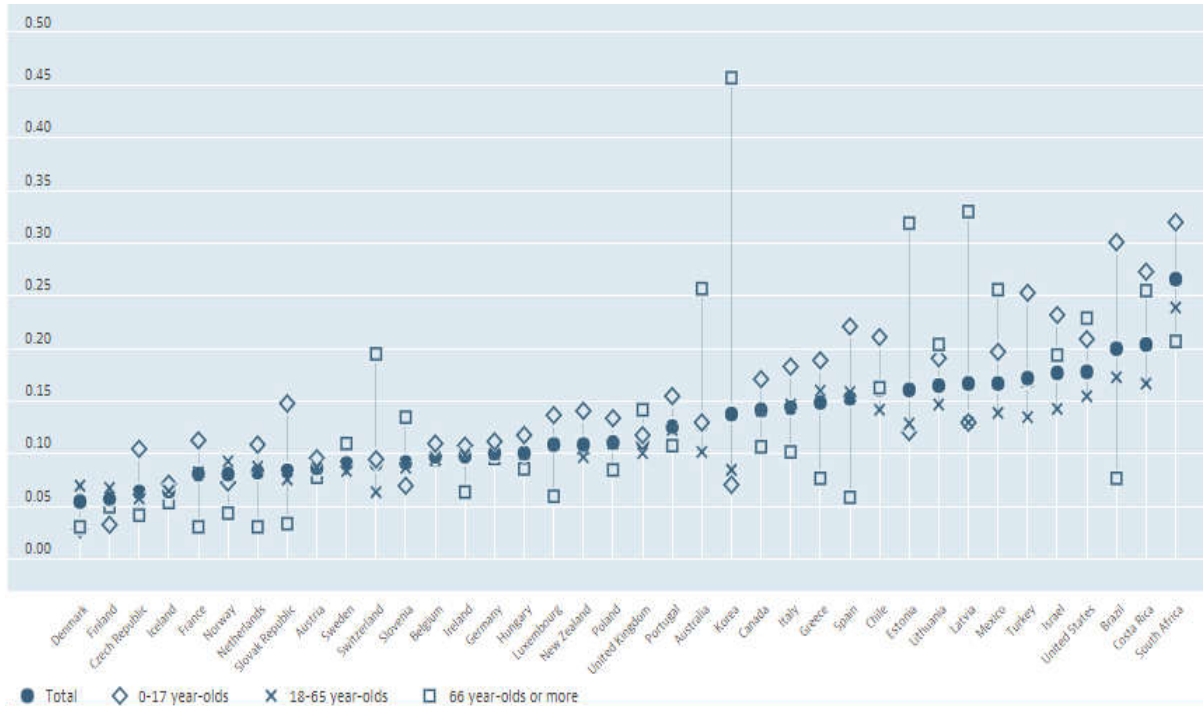
Relativno siromaštvo je određeno troškovima egzistencijalnog minimuma uvećanog za troškove financiranja obrazovanja i ostalih socijalnih potreba koje čine životni standard u nekom društvu. Životni standard nije isto što i relativni prag siromaštva. S obzirom na razlike u ekonomskom i ukupnom društvenom razvoju pojedinih zemalja, životni standard i relativni prag siromaštva je različit u različitim zemljama.

Klasični su ekonomisti iz 18. stoljeća smatrali da siromaštvo nastaje uslijed nepromjenjivosti zakonitosti u raspodjeli dohotka na profite i najamnine. Razmišljali su na način da dohoci ovise o ekonomskim zakonima, a ne o političkim odlukama, tako da se svaki pokušaj preraspodjele dohotka u korist siromašnih i građana s nižim primanjima ocjenjivao kao nepotreban. U ovom su se povijesnom periodu efikasnost i profitabilnost stavljali na tron uspjeha, dok danas velik broj ekonomista pravednost raspodjele dohotka percipira kao važno društveno dobro. Danas je jasno kako se efikasnost smanjuje povećanjem jednakosti, ali to je cijena koja se, smatraju ekonomisti, mora platiti u svrhu humanizma. Siromaštvo je, prema mišljenju ekonomista 20. stoljeća, problem društva u cjelini, a ne pojedinaca, zbog čega treba stvoriti mehanizme za njegovo uklanjanje. Ovo je ujedno ideja na kojoj počiva

⁶ Prof. dr. sc. Vladimir Cini, Nataša Drvenkar, univ. spec. oec., Jelena Marić, mag. oec.: *Problem raspodjele dohotka i analiza siromaštva Republike Hrvatske*

koncept države blagostanja koja se u razvijenim zemljama nastoji ostvariti tržišnom regulacijom ekonomije.

Grafikon 2: Stopa siromaštva (2013.-2017.)

Izvor: OECD (2018), Poverty rate (indicator). doi: 10.1787/0fe1315d-en (preuzeto: rujun 2018.)

Na grafikonu 2 je prikazana stopa siromaštva izmjerena za razdoblje od 2013. do 2017. godine, odnosno omjer ljudi određene dobne skupini čiji je dohodak ispod granice siromaštva. Prema rezultatima istraživanja Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) u svim vodećim ekonomijama svijeta nejednakost u raspodjeli dohodaka i dalje raste, a jaz između bogatih i siromašnijih postaje sve veći.⁷ Na grafikonu vidimo i kako su stope siromaštva najniže ponovno u Danskoj, Finskoj, Češkoj i Islandu, a najviše u Južnoafričkoj Republici, na Kostariki, u Brazilu i SAD-u.

5. Nejednakost dohotka

Kako bismo definirali nejednakost dohotka, važno je razlučiti kako su najznačajnije vrste dohodaka dohoci od rada i dohodci od vlasništva. Nadalje, izvori nejednakosti

⁷ Sravni Glodić, P., *Sve veći jaz između siromašnih i bogatih*, Privrednik, br. 45/2012.

u raspodjeli dohotka od rada su mnogobrojni, a najznačajniji su razlike u sposobnostima i vještinama radnika, u zanimanjima, intenzitetu rada, stupnju obrazovanja, spolne i rasne diskriminacije itd. Nejednakosti u dohocima od vlasništva su veće od onih u dohocima od rada, a pretežno potječu od razlika u naslijeđenom ili stečenom bogatstvu. Mali dio razlika u bogatstvu se može objasniti razlikama u štednji i spremnošću preuzimanja rizika. Nejednakost dohotka koja rezultira velikom polarizacijom društva na mali broj jako bogatih i jako velik broj siromašnih iz ekonomskih ili političkih razloga pojava je koju nijedna demokratska zemlja ne može prihvatiti zato što to vodi stvaranju autoritarnih režima i radikalizmu svih vrsta.

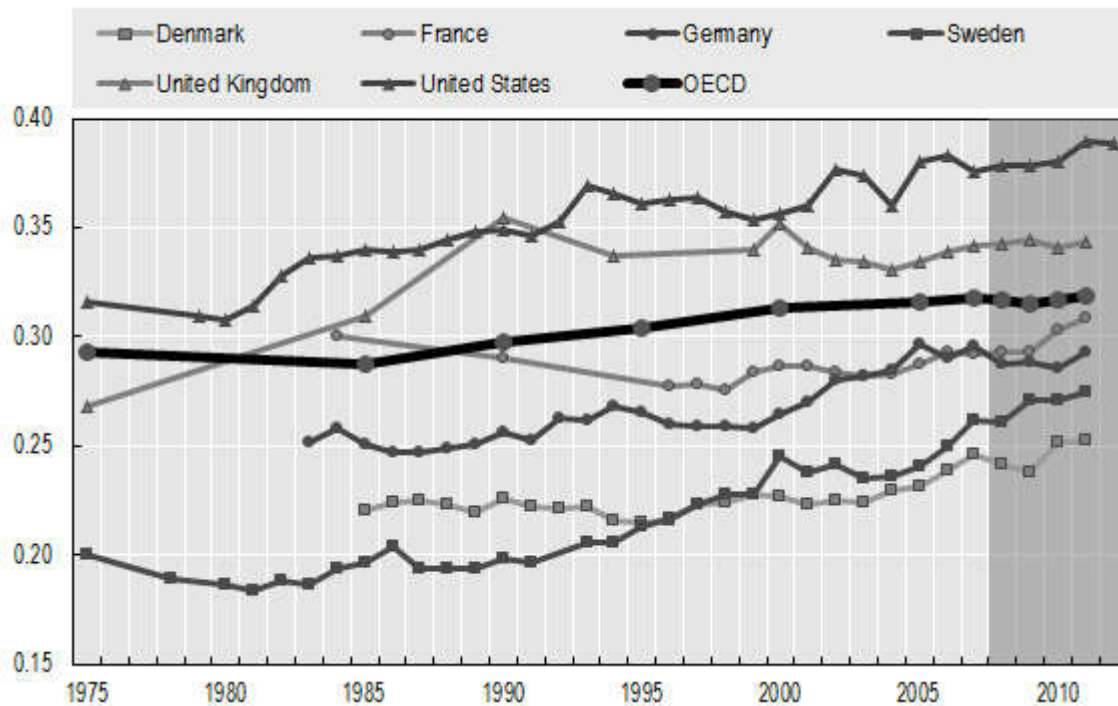
5.1. Povijesna kretanja nejednakosti dohotka

U mnogim dijelovima svijeta, nejednakost dohotka je u posljednjih 30 godina naglo porasla, i to u bogatim zemljama, zemljama u razvoju, ali i siromašnim područjima svijeta. Pogledamo li u prošlost, vidjet ćemo kako je povećanje nejednakosti dohotka na svjetskoj razini jedno od najviše zabrinjavajućih svojstava razvoja svjetske ekonomije čak u posljednjih 200 godina. Ipak, jaz između bogatih i siromašnih nije se jako produbio kada gledamo većinu 20. stoljeća. Prema izvještaju temeljenom na *The World Top Income Database*, porast nejednakosti zabilježen je u Sjevernoj Americi i u Europi u dvadesetim i tridesetim godinama 20. stoljeća, da bi se nejednakost dohotka počela intenzivirati ponovno u sedamdesetima i osamdesetima. Naime, nastojanje da se moć korporacija i koncentracija privatnog prihoda smanji očituje se u smanjenju nejednakosti tijekom 1960. i 1970. godine, no taj se trend smanjio kasnih 70-ih. Kako vidimo, s razvojem dolazi i određeno odstupanje od prihvatljivih razina nejednakosti dohotka. Od 1980. godine nejednakost je počela rasti, osobito u razvijenim zemljama, no s vremenom se "prelila" i u zemlje poput Danske, Njemačke i Švedske, koje nisu u povijesti poznavale velike razine nejednakosti dohotka. Nejednakost je od 1980. do financijske krize 2008. godine narasla u 17 zemalja. SAD i Velika Britanija bilježe najveće razlike između bogatih i siromašnih, a daleko nisu ni Meksiko i Izrael. Najmanje su razlike u Danskoj, Norveškoj i Češkoj, premda nisu neokrznute trendom rasta nejednakosti. Jedino u Turskoj, Grčkoj, Francuskoj, Mađarskoj i Belgiji nije zabilježeno povećanje dohodovnih razlika. Usprkos tome što je trend rasta nejednakosti donekle zajednički većini europskih razvijenih zemalja (uključujući tranzicijske zemlje), rasponi nejednakosti variraju od zemlje do zemlje.⁸ OECD izvještava da je raspoloživi dohodak onih 10% na vrhu prije četvrtine stoljeća bio otprilike 7 puta viši u odnosu na donjih 10%, dok je 2010. brojka skočila na 9.5 puta više. Ove su brojke nešto izraženije gledamo li onaj 1% najbogatijih, pa se tako zarada najbogatijih 1% na svijetu udvostručila do 2012. Ovakav trend bilježe zemlje engleskog govornog područja, kao što su SAD, Velika Britanija, Australija i Kanada, no promjene su

⁸ Sravni Šućur, Z., *Siromaštvo – Teorije, koncepti i pokazatelji*, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2001.

vidljive i u ostatku svijeta. Od 2010. godine, kao što možemo vidjeti na grafikonu 4, nejednakost ponovno počinje rasti.

Grafikon 3: Ginijev koeficijent nejednakosti u odabranim OECD zemljama (1975.-2012.)

Izvor: <http://www.oecd.org/social/income-distribution-database.htm>

Zaključak pogleda u prošlost jest da je jaz između bogatih i siromašnih zemalja fenomen koji je započeo tijekom razdoblja modernog gospodarskog razvoja, premda određena doza nejednakosti postoji oduvijek. Od 1820. godine najveći jaz između bogatih i siromašnih, osobito između tadašnjeg vodećeg svjetskog gospodarstva, Velike Britanije, i najsiromašnije regije, Afrike – bio je omjer 4:1 u dohotku po glavi stanovnika. Do 1998. godine jaz između današnjega najbogatijega gospodarstva, SAD-a i najsiromašnije regije, Afrike, povećao se na 20:1.⁹ Kako vidimo, zahvaljujući industrijskoj revoluciji, neke su se zemlje obogatile, dok su druge ostale siromašne, što je u konačnici paradoks - industrijska revolucija je u jednu ruku povezala svijet, a u drugu ruku ga je rascjepkala na način da je stvorila veće razlike među zemljama.

5.2. Nejednakost dohotka danas

Ekonomska nejednakost koja se posljednjih tridesetak godina više ili manje izraženo širi zapadnim razvijenim zemljama posljedica je situacije u kojoj mali dio populacije prisvaja najviše ili cijelu korist od ekonomskog napretka, dok istodobno najveći dio

⁹ Prof. dr. sc. Vladimir Cini, Nataša Drvenkar, univ. spec. oec., Jelena Marić, mag. oec.: Problem raspodjele dohotka i analiza siromaštva republike hrvatske

populacije ima male ili nikakve koristi.¹⁰ Ovakvo je razdoblje rezultiralo terminom "nova nejednakost", koji označava upravo redistribuciju nacionalnih bogatstava i dohodaka prema vrhu socijalne piramide, a na štetu velike većine običnih građana.¹¹

Danas je najbolji primjer zemlje s najvećom nejednakosti bogatstva SAD, gdje je trend nejednakosti bogatstva započeo oko 1980. U tom je periodu 37,4 % ostvarenog dohotka prisvojeno od strane bogatih, a samo 23,7 % je otišlo dijelu stanovništva koje pripada u 80 % najsiromašnijih. Slično se dogodilo i u razdoblju 1988. - 2008. kada je 5% najbogatijih prisvojilo 38% dohodaka i 50% novostvorenog imetka.¹² Između 2000. i 2007. godine 1% "super bogatih" Amerikanaca uspio je prisvojiti preko 20% ukupnog dohotka u zemlji, a tih istih jedan posto je 1948. godine primio znatno manjih 7% nacionalnog dohotka.¹³ Koliko je nejednaka raspodjela bogatstva porasla u posljednjih 30 godina, vidimo i na primjeru top menadžera. Naime, oni su danas među 10% najbogatijih - njihove su plaće od 1978. godine do danas narasle nevjerojatnih 725%. Usporedbe radi, 1968. godine izvršni direktor General Motorsa imao je oko 66 puta veći iznos primanja od prosječnog radnika korporacije, dok danas, izvršni direktor Walmarta zarađuje 900 puta više od prosječnog zaposlenika.¹⁴ Danas također često čujemo kako je život sve skuplji, dok plaće istovremeno ne rastu, a pogledamo li statističke podatke, vidimo da tvrdnja nije daleko od istine. Od 1980-ih do financijske krize 2008., nadnice zaposlenih u SAD-u su stagnirale ili padale, dok je na kraju ovog perioda minimalna nadnica iznosila 5,15 dolara. 1966. godine je najniža nadnica iznosila današnjih 8 dolara, što znači da je tada prosječni Amerikanac zarađivao otprilike isto kao i danas, što je paradoks s obzirom na gospodarski rast i viši životni standard danas. Početkom 1970-ih su muškarci zarađivali oko 14% više nego danas, a za većinu radnika koji pripadaju u 90% većine, prosječni godišnji prihod od 33.000 dolara iz 1973. je pao do 2005. godine na prosječnih 29.000 dolara. "Komentirajući podatak da je između 1973. i 1993. godine dohodak donjih 60% Amerikanaca pao za 3,2 posto, s 34,9 na 31,7%, John Gray upozorava da iako 3 i nešto posto nacionalnog dohotka izgleda kao mala brojka, ona to nije jer se iza nje krije iznos od oko 200 milijardi dolara 'koje su nekad odlazile najsiromašnijim trima petinama stanovništva, a sada odlaze najbogatijoj petini.'"¹⁵

10 Srvani Šućur, Z., Siromaštvo – *Teorije, koncepti i pokazatelji*, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2001., str. 104

11 Rajko Odobaša: *Nova nejednakost - Izvori i štetne posljedice rastuće imovinske i dohodovne nejednakosti*

12 Srvani Bulard, M., *Socijalna prava ili (malo) veće plaće*, Le Monde diplomatique, hrvatsko izdanje, br. 6/2008.

13 Srvani Klima, B., *Kip slobode i bogatstva*, Banka, br. 10/2010., str. 46-47

14 Rajko Odobaša: "Nova nejednakost" - Izvori i štetne posljedice rastuće imovinske i dohodovne nejednakosti

15 Rajko Odobaša: "Nova nejednakost" - Izvori i štetne posljedice rastuće imovinske i dohodovne nejednakosti

Danas se stope nejednakosti dosta razlikuju u različitim zemljama. Primjerice, visoke razine nejednakosti dohotka bilježe se u Čileu, Izraelu, Meksiku, Turskoj i SAD-u, dok su osobito niske razine nejednakosti zabilježene u Danskoj, Slovačkoj, Sloveniji i Norveškoj, iako i ove zemlje bilježe trend rasta nejednakosti. Zemlje u kojima nije zabilježen rast nejednakosti su Belgija, Mađarska, Francuska, Grčka i Turska. Prirodno, postavlja se pitanje zašto u nekim zemljama nejednakost raste, a u drugima ne. Odgovor na ovo pitanje krije se u skupini faktora, među kojima se kao najvažniji izdvajaju razlika u plaćama i uloga države u vidu poreza. Nadalje, stope siromaštva su danas manje nego prije tridesetak godina. U ekstremnom siromaštvu danas živi manje od 650 milijuna ljudi, no istovremeno, svjetska je populacija narasla za 2 milijarde. Veliku je ulogu u ovoj promjeni imala Kina, u kojoj je gotovo polovica od ovog iznosa izašla iz siromaštva.¹⁶ Broj onih koji žive u ekstremnom siromaštvu se možda smanjuje, no na globalnoj razini, nejednakost raste. Danas tako zemlje u kojima se relativna stopa siromaštva smanjila, bilježe najveće stope nejednakosti, poput Brazila i Južne Amerike, gdje Ginijev koeficijent prelazi 50. U Južnoafričkoj Republici je pak Ginijev koeficijent oko 70, a visoke stope bilježi i u rastućoj Indiji (34), Indoneziji (40) i Kini (45).¹⁷ Usprkos ovim brojkama, dio ekonomista danas optimistično gleda na srednji sloj, za koji kažu da je u porastu. Krucijalan je to dio društva koji je u posljednjih tridesetak godina značajno gubio na svojoj ekonomskoj snazi, a neka predviđanja su da će u budućnosti srednji sloj jačati.

5.3. Potencijalni uzroci nejednakosti dohotka

Jasno je kako uzlazni trend nejednakosti dohotka tijekom vremena nije mogao biti ignoriran no, kao što stoji na početku ovog rada, konsenzus oko uzroka nije postignut. Razlog razilaženja u mišljenjima je zapravo logičan - teško je utvrditi samo jednu skupinu uzročnika nejednakosti jer se faktori razlikuju od zemlje do zemlje. Dakle, ne postoji univerzalan set varijabli nejednakosti već se one ovise o društvenom, ekonomskom i političkom ustroju neke zemlje. Premda se ekonomisti razilaze u stavovima, nekoliko glavnih struja mišljenja ipak postoji. Kao neke od glavnih uzročnika dohodovne nejednakosti izdvajaju se globalizaciju, odnos rada i kapitala, kao i brojne društvene promjene te utjecaj i ulogu države.

Globalizacija je širok i kompleksan pojam za koji ne postoji univerzalna definicija. Danas se pod globalizacijom smatra proces otvaranja i liberalizacije nacionalnih finansijskih tržišta i njihova stapanja u globalno tržište kapitala, kao i "međunarodna integracija" dobara, tehnologija, rada i kapitala. Pojam globalizacije izveden je od riječi "global" što znači ukupnost, a globalizam je način gledanja na zbivanja u globalu, zbog čega globalizacija označava socijalni proces koji teži sveobuhvatnosti i

16 Keeley, B. (2015.), *Income Inequality: The Gap between Rich and Poor*, OECD Insights, OECD Publishing, Pariz

17 Keeley, B. (2015.), *Income Inequality: The Gap between Rich and Poor*, OECD Insights, OECD Publishing, Pariz

jedinstvenosti svijeta.¹⁸ S ekonomskog stajališta, globalizacija podrazumijeva nesmetan promet dobara i usluga, rada i kapitala. Njeni začeci, prema nekim teorijama, sežu sve do 16. stoljeća i početka kolonijalizma, dok neki vjeruju da ona počinje s raspadom Istočnog bloka. Bilo kako bilo, globalizacija svoje početke svakako bilježi u režimu slobodne trgovine.

Pozitivnih aspekata globalizacije je nedvojbeno mnogo. Mnoge su zemlje zahvaljujući globalizaciji, odnosno međunarodnoj trgovini, bilježile ekonomski rast. Tu je i viši životni standard, smanjen osjećaj izoliranosti, osobito nerazvijenih i zemalja u razvoju, kao i jeftiniji pristup sirovinama, novim tehnologijama, informacijama i dobrima. No, baš kao i sve ostalo, i globalizacija ima svoju negativnu stranu. S vremenom su se, osim zagovornika globalizacije koji smatraju kako ona koristi tržišnoj utakmici, javili i antiglobalisti koji smatraju kako ona dugoročno intenzivira nejednakosti u svijetu te moć stavlja u ruke multinacionalnim korporacijama motiviranim isključivo profitom, ne i dobrobiti čovječanstva. Dio ekonomista za rast nejednakosti okrivljava neregulaciju ekonomske globalizacije, liberalizacije međunarodne trgovine i svjetske podjele rada. Na globalnoj razini, slabije plaćeni radnici iz manje razvijenih i nerazvijenih zemalja pritišću prema dolje nadnice radnika iz razvijenijih privreda, što osim u slučaju zaposlenih s visokim kvalifikacijama, svima ostalima na duže vrijeme blokira rast dohotka. Ovdje je posebno važna uloga multinacionalnih kompanija zbog njihove neprekidne potrage za boljim poslovnim uvjetima i nižim troškovima proizvodnje.¹⁹

Negativne posljedice globalizacije vidljive su na dnevnoj bazi i, jasno, na razini srednjeg i nižeg sloja: sve teže je zadržati posao, prosječna plaća nije u skladu s troškovima života, radni uvjeti se pogoršavaju, a tehnološke inovacije zahtijevaju konstantnu i brzu prilagodbu. Brojne financijske krize ne pridonose stabilnosti društava i ekonomija, te je oporavak nakon njih dug. Tržište preuzima ulogu države i kreira vlastite zakone, a negativna eksternalija globalizacije je svakako i onečišćenje okoliša, čijim nepojmljivim razmjerima svjedočimo iz dana u dan.

U kontekstu nejednakosti dohotka, globalizacija se očituje u nekoliko globalnih tokova: kroz tehnologiju i informacije, trgovinu, financije i investicije, proizvodnost i migraciju.

Tehnološke promjene oduvijek snažno utječu na ljudske živote, tržišta i ekonomiju, u smislu da mnogi poslovi odlaze u zaborav i stvaraju se novi. Ljudski rad biva zamijenjen softwareom, a produktivnost je predmet konstantne revaluacije. Iz ovog se razloga tehnologija kao aspekt globalizacije smatra jednim od važnijih uzroka nejednakosti dohotka.

18 Lončar Jelena: Globalizacija: pojam, nastanak i trendovi razvoja, Geografski odsjek, PMF Zagreb, 2005., str. 1.

19 Rajko Odobaša: "Nova nejednakost" - Izvori i štetne posljedice rastuće imovinske i dohodovne nejednakosti

Odnos rada i kapitala također ima velik utjecaj na nejednakost dohotka, i to na način da najmanji dio prihoda koje generira ekonomija odlazi radnicima, a veći vlasnicima kompanija. Drugim riječima, najveći dio zarade od proizvodnje proizvoda neke kompanije odnosi vlasnik ili dioničari, a najmanji ljudi koji taj proizvod naprave. I ovdje velik utjecaj ima tehnologija, pa je danas isplativije vlasnicima kompanija automatizirati proces proizvodnje i umjesto radnika postaviti robote koji će obaviti više posla za manje vremena, te će biti jednokratna investicija vlasnika. No, postavlja se pitanje koji će posao onda obavljati pravi radnici i za koju nadnicu? Premda veza između odnosa rada i kapitala te nejednakosti dohotka nije sasvim jasna, izvješće Međunarodne organizacije rada, na temelju zemalja iz G20, sugerira kako je pad od 1% radnog udjela povećava nejednakost dohotka između 0.1 i 0.2%.²⁰ Svjedočimo, dakle, tome da "pripadnici gornje ili vlasničke klase većinu svoga godišnjega dohotka izvlače iz vlasništva, a manji dio iz vlastitog rada. Za razliku od njih, ostali pripadnici suvremenih društava (koji su većina) prisiljeni su svoje ekonomsko 'blagostanje' temeljiti na plaćama i nadnicama, koje ovise o tržišnosti njihova rada ili znanja. Oni koji nisu u mogućnosti raditi (zbog bolesti, nesposobnosti, nedostatka motivacije) onda ovise o 'alternativnim izvorima dohotka', kao što su mirovine, naknade za nezaposlenost, socijalna pomoć itd."²¹ Dakle, zahvaljujući strukturi vlasništva najbogatijih 1%, koje obuhvaća poduzeća, vrijednosne papire i dionice, posredstvom kapitalnih dobitaka njima brže raste bogatstvo. Potonje pak većinski uspijevaju konstantno držati ekonomski funkcionalnim (investiranjem u profitabilne poslove ili kupnjom dionica) te time povećavati svoju imovinu i dohotke. Siromašniji pak ne mogu na taj način povećavati svoju imovinu i dohotke jer većinu dohotka troše na egzistencijalne potrebe. Ovime je lako zaključiti kako je glavni izvor rastuće koncentracije dohodaka i bogatstva - povećanje kapitalnih dobitaka malog broja jako bogatih.²²

Za povratak i rast dohodovne nejednakosti optužuju se i promjene u strukturi proizvodnje i deindustrijalizacija zapadnih privreda, koje su posljedica izmjenjene strukture potražnje i dislociranja industrijske proizvodnje.²³ Manji broj visokoplaćenih poslova i veliki broj minimalno plaćenih u uslužnom sektoru te sve veći broj zaposlenih u tercijarnom i informatičkom sektoru tako dovodi do polarizacije dohodaka. Tu je i porast takozvanih netradicionalnih poslova, poput part-time poslova koji su sve traženiji zbog tehnološkog napretka i većeg broja žena koje biraju ili su prisiljene raditi pola radnog vremena. Istraživanja pokazuju kako je broj visoko i nisko kvalificiranih radnika u porastu, što vodi u dvije krajnosti.

20 Keeley, B. (2015.), *Income Inequality: The Gap between Rich and Poor*, OECD Insights, OECD Publishing, Pariz

21 Prof. dr. sc. Vladimir Cini, Nataša Drvenkar, univ. spec. oec., Jelena Marić, mag. oec.: Problem raspodjele dohotka i analiza siromaštva republike hrvatske

22 Rajko Odobaša: "Nova nejednakost" - Izvori i štetne posljedice rastuće imovinske i dohodovne nejednakosti

23 Rajko Odobaša: "Nova nejednakost" - Izvori i štetne posljedice rastuće imovinske i dohodovne nejednakosti

Niskokvalificirani radnici rade u lošim radnim uvjetima i imaju niže plaće te manjak stabilnosti.

Nejednakost dohotka se pripisuje i padu članstava u sindikatima, čiji je glavni cilj borba za ravnopravnost i radnička prava, no ovaj faktor, kao i sve ostale, treba uzeti s rezervom jer, kako to obično biva, ne postoji samo jedna strana medalje, pa se tako postavlja pitanje je li se članstvo u sindikatima smanjilo zbog neučinkovitosti sindikata.

Ne valja zanemariti ni društvene promjene kad se govori o faktorima koji utječu na nejednakost dohotka. Posljednjih se godina mijenjaju navike kad je riječ o stupanju u brak, pa tako pojedinci danas imaju tendenciju stupiti u brak s nekim iz istog socijalnog okruženja, odnosno s nekime tko ima isti dohodak. Također, porastao je broj samohranih roditelja, za koje se najčešće veže i niži dohodak.

Uloga države u nejednakosti dohotka se očituje kroz poreze koji direktno komuniciraju s prihodima pojedinaca i obitelji. Porezni sustav ima velik utjecaj na reguliranje nejednakosti na način da bogatiji plaćaju veće poreze, dok bi siromašniji trebali uživati veću potporu države, što za posljedicu ima regulaciju dohodaka. Posljednjih godina ipak vidimo kako uloga države slabi, pa je tržište ono koje diktira pravila. "Premda razmišljanja o utjecaju nejednakih poreznih opterećenja više objašnjavaju mehanizam stabilizacije već uspostavljenih dohodovnih nejednakosti, porezna rasterećenja koja su bogati nakon 1980. godine dobili diljem svijeta neki analitičari označavaju i kao glavni izvor širenja 'novih nejednakosti'. Premda se često misli da bogatiji podnose veći dio poreznih tereta, u stvarnom životu oni nerijetko pronalaze zakonite ('rupe u zakonu', porezne olakšice, 'porezne oaze') i nezakonite (utaja poreza, korupcija) načine kako bi smanjili svoja porezna davanja ili bili od njih u potpunosti oslobođeni. Pored toga bogati lakše podnose uobičajene posredne poreze koje niži slojevi ne mogu izbjeći jer svoje nevelike prihode troše na osnovne životne potrepštine opterećene ovim porezima. Stoga je veoma blizu istini tvrdnja da siromašni 'daju veći dio svojih prihoda na poreze od ostatka populacije, potpomažući tako mnoge državne i lokalne vladine programe koji služe bogatijim poreznim obveznicima.'"²⁴

Uz sve ove uzroke, za rast dohodovne nejednakosti i relativnog siromaštva tijekom posljednja tri desetljeća, najzaslužniji su ipak politička volja i državne institucije. Jer, niti je ekonomska globalizacija imala iste efekte u svim dijelovima svijeta, niti su svi visokoobrazovani pojedinci osjetili jednako povećanje plaća na temelju tehnoloških promjena. Štoviše, većini je plaća u proteklom desetljeću porasla minimalno, dok je drugima porasla nekoliko stotina posto. Još je više zabrinjavajuće pogledamo li podatke mimo 1% najbogatijih i usmjerimo li pažnju na onaj 0.1% super bogatih. Kako je primijetio nobelovac Paul Krugman, između 1979. i 2005. godine dohodak

24 Rajko Odobaša: "Nova nejednakost" - Izvori i štetne posljedice rastuće imovinske i dohodovne nejednakosti

većine Amerikanaca nakon oporezivanja porastao je za 21%, dok je onaj sitnih 0.1% Amerikanaca porastao za nevjerojatnih 400%.²⁵ Kako vidimo, od ekonomskog blagostanja, povećanja produktivnosti i tehnološkog napretka profitira uski krug najbogatijih, i to vlasnička menadžerska klasa i visokokvalificirani zaposlenici, što se razlikuje od strukture najbogatijih na početku 20. stoljeća. Tada se najviše "vrhnja" ubiralo od rente, vlasništva zemlje ili obveznica. Danas taj jedan posto čine vlasnici kompanija ili visokokvalificirani radnici za koje su kompanije spremne platiti visoke iznose, i pritom ne obaziru se na zemljopisne okvire. Također, najviše plaćeni zaposlenici nisu nužno plaćeni u novcu, već i u dionicama.

6. Utjecaj nejednakosti dohotka na društvo

Svi se sjećamo trenutaka tijekom našeg obrazovanja i odrastanja u kojima nam se promovirala ideja o obrazovanju, radu i trudu kao načinima postizanja financijskog blagostanja i ekonomske stabilnosti. "Preko oceana" se promovirao svojevrsni "američki san" koji se može postignuti navedenim, i koji za posljedicu ima participiranje u životu viših slojeva. Stvarnost je danas, na krilima neadekvatnog državnog aparata, ipak nešto drugačija, pa se ovakve tvrdnje smatraju gotovo romantičarskim. "Analize potvrđuju da u društvu "nove nejednakosti" postoji čvrsta povezanost između visoke dohodovne nejednakosti i slabljenja socijalne mobilnosti, što znači da društvenu poziciju ljudi sve više određuje pripadnost klasi ili statusnim grupama a sve manje njihove funkcionalne karakteristike. R. Wilkinson i K. Pickett su, istražujući međugeneracijsku pokretljivost šanse da djeca nadmaše status svojih roditelja, izračunali da nakon 1980. godine u Sjedinjenim Državama ponovno počinje rasti postotak sinovljeva dohotka objašnjen očevim dohotkom te da trenutno on iznosi oko 35 posto."²⁶ Riječima P. Krugmana, naslijeđena klasna pripadnost danas najčešće pobjeđuje talent, stoga ne čude podaci kako učenici koji ostvaruju niže rezultate i potječu iz bogatih obitelji, imaju više šanse završiti fakultet od učenika s iznimnim rezultatima, no iz siromašnijih obitelji.

Vidimo, dakle, da je idealistično uspinjanje na društvenoj ljestvici moguće, no ne za sve. Stoga, temeljno pitanje dohodovne nejednakosti glasi - je li nejednakost dobra ili loša za društvo i ekonomiju? Pomaže li ekonomskom prosperitetu većine činjenica da se manjina bogati i znači li to da će se i život većine poboljšati jer će najbogatiji investirati i isto omogućiti? U utopističkom svijetu možda da, no naš je svijet daleko od utopističkog idealizma kakvog je zagovarao Platon, još prije 2300 godina. Realnost je takva da dohodovna nejednakost koja raslojava društvo na bogatu manjinu i relativno osiromašenu većinu slabi zajedništvo, jača antagonizam između dva pola, utječe na zdravstveno stanje i obrazovanje nižeg sloja, na stope kriminala itd. "S porastom ekonomske nejednakosti i relativnog siromaštva kod sve brojnijeg

25 Keeley, B. (2015.), *Income Inequality: The Gap between Rich and Poor*, OECD Insights, OECD Publishing, Pariz

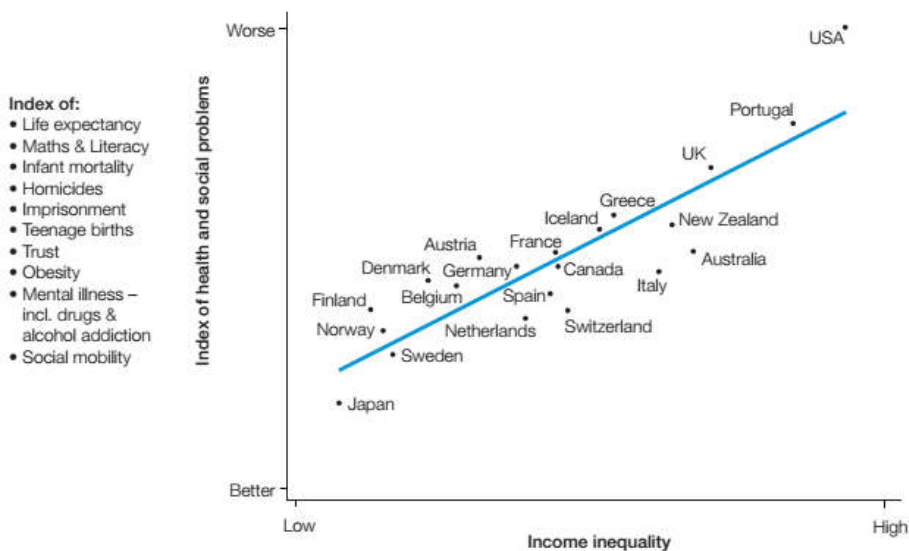
26 Rajko Odobaša: "Nova nejednakost" - Izvori i štetne posljedice rastuće imovinske i dohodovne nejednakosti

dijela stanovništva slabi povjerenje u druge ljude, socijalne, etničke, rasne i vjerske skupine te u političke i druge društvene institucije. Oštro razdvojeni dijelovi društva imaju različite socijalne ciljeve, ideje i prakse, a pod utjecajem materijalnih razlika s vremenom se utakmica za položaj i dobra pojačava, ljudi osjećaju sve oštriju nadmoć (ili potlačenost) koja se temelji na njihovoj imovini, a predrasude prema onima koji su nižeg ranga na društvenoj ljestvici postaju tvrđe. Društva s ogromnim rasponima prihoda su nestabilna društva u svakom pogledu i često na rubu otvorenih unutarnjih sukoba.”²⁷

Još jednom se, izgleda, potvrdilo da krajnosti ne donose mnogo dobrog za cjelokupno stanovništvo. Društva socijalne nepravde tako bilježe i razlike u zdravstvenom statusu. Već danas svjedočimo situaciji u kojoj si samo oni bogatiji mogu priuštiti određeni liječnički tretman, dok se ostali gube u začaranom krugu niskih prihoda, bolesti i čekanja u redovima nefunkcionalnog sustava. O povezanosti dohodovne nejednakosti i zdravlja, ali i niza socijalnih problema, često su govorili ekonomisti Pickett i Wilkinson. Grafikon 4 tako prikazuje odnos zdravstvenih i društvenih problema te nejednakosti dohotka, te je vidljivo da povećanjem jaza dohotka raste indeks zdravlja. Manju nejednakost dohotka imaju zemlje smještene bliže ishodištu, čime je i njihov indeks zdravlja i društvenih problema niži, dok one udaljenije od ishodišta, poput SAD-a, koji prednjači u nejednakosti dohotka, bilježi vrlo visoki indeks društvenih problema kao što su godine života, obrazovanje, samoubojstva, tinejdžerska trudnoća, pretilost ili socijalna mobilnost.

Grafikon 4: Povezanost nejednakosti dohotka i zdravlja

²⁷ Rajko Odobaša: "Nova nejednakost" - Izvori i štetne posljedice rastuće imovinske i dohodovne nejednakosti

Izvor: Wilkinson, R. and Pickett, K. (2009a) *The Spirit Level: Why More Equal Societies Almost Always Do Better*

Još jedan začarani krug je i edukacija, u čije redove osiromašeni također ne mogu ući ili ulaze teško. Obitelji i pojedinci s manjim primanjima ne mogu sebi i svojoj djeci osigurati viši stupanj obrazovanja koji bi ih iz tog donjeg sloja mogao izvući, pa viši stupanj obrazovanja ponovno ostaje rezerviran za bogate. Problemu doprinosi i činjenica da škole za siromašnije nisu privlačne iznimno kvalitetnim profesorima. Statistike pokazuju da djeca čiji roditelji nisu završili fakultete, također u manjoj mjeri završavaju visoko obrazovanje. Ovo dugoročno utječe na rast gospodarstva jer ono ima sve manje kvalitetne radne snage. Neka istraživanja pokazuju kako postoji korelacija između dohodovne nejednakosti i mentalnih oboljenja, a kriminal, alkoholizam i druge devijacije također se nerijetko povezuju s materijalnim minimumom. Ipak, ekonomisti su oprezni kod ovakvih opaski jer je u njihovom slučaju teško protumačiti granicu između dohodovne nejednakosti i siromaštva.

“Visoka koncentracija bogatstva kod malobrojne bogate manjine pruža joj ogromnu ekonomsku moć koja se ne manifestira samo u veličini i vrsti potrošnje, već i u utjecaju koji najbogatiji imaju na sve aspekte društvenog odlučivanja i dimenzije razvoja. Oni su u prilici dominantno utjecati na koncipiranje i sprovođenje najvažnijih politika u svim institucijama i na svim društveno-političkim razinama, a pri tome sve češće dolazi do opasnih manipulacija i zloupotreba političkih procesa i ustanova parlamentarne demokracije. Utjecaj novca iskrivljuje demokraciju i parlamentarizam i korumpira političare i politiku. S porastom bogatstva ionako bogati pojedinci i korporacije postaju još politički utjecajni i mogu si priuštiti da njihove interese u političkom životu neke zemlje istodobno zastupa više stranaka koje se međusobno razlikuju tek nominalno i deklarativno. U takvom rasporedu političko-parlamentarnih snaga društvenu poziciju i interese radno zavisne i relativno osiromašene većine

stanovništva doslovno više nitko ne pokušava zaštititi ili unaprijediti.”²⁸ Zaključno, neosporan je negativan utjecaj nejednakosti dohotka na gospodarstvo i ekonomiju u cijelosti, što vidimo i na primjerima čestih financijskih kriza koje duboko potresaju društvo. Posljednja je kriza 2007. godine također posljedica nejednakosti dohotka, odnosno mjehura stvaranog godinama, kada su se siromašniji i srednja klasa prezaduživali u odnosu na svoj raspoloživi dohodak kod bankovnog sektora. On je pak, sve manje reguliran od strane države, a sve više od najbogatijih, koji u njega deponiraju svoj novac, krahirao zbog nenaplativih kredita koji su se davali siromašnjima i srednjem sloju, povlačeći za sobom cijeli niz problema na globalnoj razini - od pada proizvodnje, propadanja poduzeća, rasta nezaposlenosti itd.

7. Kako utjecati na smanjenje nejednakosti dohotka?

Nakon što smo kroz ovaj rad utvrdili glavne varijable nejednakosti dohotka, vidjeli kakvo je stanje u svijetu kroz posljednjih tridesetak godina te pokušali shvatiti zašto je nejednakost dohotka veća u nekim zemljama, a manja u drugima te kakve to posljedice ima na društvo i na gospodarstvo, ne možemo se ne zapitati postoje li načini kako utjecati na nejednakost. Odgovor je, naravno, pozitivan, što vidimo i na primjeru vremenskih perioda kada nejednakost dohotka nije bila značajna, kao i na primjeru zemalja u kojima je nejednakost regulirana, a koje su također ekonomski napredovale.

Veliku ulogu u regulaciji nejednakosti, uz ekonomske faktore, ima država. Država bi trebala biti ta koja vidi širu sliku, odnosno razmišlja dugoročno, te svojim mjerama balansira utrku za prosperitetom i društvenu dobrobit. Kako bi ekonomija napredovala i bila zdravom, rast i prosperitet moraju biti dostupni svima, odnosno treba osigurati jednake prilike za sve te regulirati tržišta i njegove potencijalne nepravilnosti. Primarni je zadatak osigurati javno obrazovanje, jer bez toga nema društvenog napretka. Rad i zaposlenje su jedan od najvažnijih faktora smanjenja nejednakosti, kao i osiguravanje pravednog sustava plaća. Poticanje poduzetništva i stvaranje plodnog tla za isto od krucijalnog je značaja, a na samom vrhu piramide svakako je porezna politika. U razvijenim su zemljama porezi ti koji reguliraju nejednakost dohotka, te bi kroz njih i regulative vlade trebale kontrolirati privatne poticaje i socijalne transfere.

Kako bi se smanjila dohodovna nejednakost, Međunarodni monetarni fond sugerira da se bogatijima može uzeti veći dio dohotka nego siromašnjima u vidu poreza, i to bez negativnih utjecaja na gospodarstvo. Formula za smanjenje nejednakosti MMF-a glasi: viši porez za bogate + univerzalni temeljni dohodak + ulaganje u obrazovanje i zdravstvo. Također, smanjenje izbjegavanja plaćanja poreza jedna je od politika koje vode ka smanjenju nejednakosti, kao i ujednačavanje oporezivanja različitih vrsta dohodaka od kapitala i imovine. Zanimljivo je kako MMF izdvaja univerzalni temeljni

²⁸ Rajko Odobaša: "Nova nejednakost" - Izvori i štetne posljedice rastuće imovinske i dohodovne nejednakosti

dohodak, koji je još uvijek predmet rasprava, kao element smanjenja nejednakosti. Valja izdvojiti i javnu potrošnju na zdravstvo i obrazovanje kao faktor koji utječe na smanjenje dohodovne nejednakosti, jer ove stavke prvenstveno pomažu pri izlasku iz siromaštva.

8. Nejednakost dohotka u Hrvatskoj

Konkretniji podaci o nejednakosti dohotka u Hrvatskoj postoje tek od kraja 90-ih godina prošlog stoljeća. Statističko istraživanje Anketa o potrošnji kućanstava prikupila je podatke o ukupnom neto dohotku privatnih kućanstava, na temelju čega su bili poznati prvi pokazatelji siromaštva u Hrvatskoj. Pokazatelji siromaštva se temelje na konceptu relativnog siromaštva koje u obzir uzima raspoloživi dohodak kućanstva, broj članova u kućanstvu, tj. veličinu kućanstva i distribuciju dohotka unutar populacije. Pokazatelj blagostanja se dobio tako što je ukupan dohodak kućanstva podijeljen s brojem članova, te je izračunat prosječan dohodak po članu kućanstva. Rezultati su pokazali da obrazovanje ima krucijalnu ulogu u objašnjenju nejednakosti dohotaka i potrošnje, a važan je faktor bila i participacija članova kućanstva na tržištu rada. Manje važni pokazatelji bili su spol i dob nositelja kućanstva, mjesto stanovanja i tip kućanstva, dok su dio nejednakosti objasnili dohoci od obrta i nepoljoprivredne djelatnosti koncentrirani u bogatijem sloju.²⁹ Ovo istraživanje nije obuhvatilo predtranzicijsko razdoblje u Hrvatskoj i tadašnju razinu nejednakosti dohotka, premda su neke naznake Ginijevog koeficijenta dane od strane World Bank, te spominju koeficijent od 0,36 u razdoblju 1987.-1990., te od 0,35 za 1998. Zaključci ovog istraživanja govore kako je nejednakost u Hrvatskoj veća nego u ostalim uspješnim tranzicijskim zemljama.

Od 1998. do 2002. godine promjene strukture dohotka kućanstva u Hrvatskoj reflektirale su aktualne intenzivne gospodarske promjene. 1988., prije početka tranzicije, plaća je u ukupnom dohotku kućanstva sudjelovala 55%, mirovine i drugi transferi su sudjelovali s 14%, a dohoci od samostalnog rada i dohoci u naturi činili su po 12% dohotka. Pogledamo li udio plaća u ukupnom dohotku 10 godina kasnije, vidjet ćemo da se isti smanjio za čak 10%, no povećan je udio mirovina i socijalnih transfera. Ovi su podaci rezultat starenja stanovništva, povećanja mirovinskih i socijalnih prava povezanih s domovinskim ratom te smanjivanje stope zaposlenosti. Socijalna uloga države ostala je snažna i nakon raspada socijalističkog sustava, ali je prebačena iz segmenta rada (održavanja prevelike zaposlenosti u socijalističkim poduzećima) u segment mirovina i socijalne politike. Od 1998. do 2002. primjetan je porast plaća u ukupnom dohotku, te daljnji rast udjela mirovina, što se može pripisati razvoju gospodarstva koji putem tržišnog mehanizma iznadproporcionalno nagrađuje dohotke od rada. Dohoci od samostalnog rada nisu relativno povećani - od 2002. su imali manji udio nego 1998. To se može pripisati slabljenju individualne

29 Nestić, D.: Ekonomska nejednakost u Hrvatskoj 1998. manja od očekivanja, Ekonomski pregled, 2002.

poljoprivrede, ali i sve većoj konkurenciji s kojom se susreću obrtnici, bilo iz uvoza, bilo iz domaćeg sektora poduzeća. Rast udjela mirovina, posebno između 2000. i 2002, najvećim se dijelom može povezati s porastom mirovina u 2001, kada je provedeno usklađivanje mirovina prema Zakonu o povećanju mirovina radi uklanjanja razlika u razini mirovina ostvarenih u različitim razdobljima. Udio naturalnih prihoda u dohotku nastavlja stalno padati, što je u skladu s jačanjem tržišnog gospodarstva.³⁰ Na temelju podataka o raspodjeli dohotka po članu kućanstva uočava se nekoliko pokazatelja nejednakosti u raspodjeli ukupnog dohotka. Između 1988. i 1998. godine Ginijev koeficijent pokazuje umjeren rast nejednakosti od 0,28 na 0,29, iako je očekivan znatno veći rast tijekom desetogodišnjeg tranzicijskog razdoblja. Povećana je socijalna uloga države, osobito kad je riječ o mirovinama (omogućeno je ranije umirovljenje, zadržana razmjerno visoka zaposlenost u javnom sektoru). Upravo ti čimbenici bi mogli objasniti blagi rast nejednakosti u raspodjeli ukupnog dohotka. U razdoblju od 1998. do 2002. godine dolazi do daljnjeg umjerenog rasta nejednakosti mjerene Ginijevim koeficijentom - s 0,29 na 0,30.³¹

Tablica 1: Struktura dohotka i dohodovna nejednakost

	1988.	1998.	2000.	2002.
Dohodak kućanstva (udjeli u %)				
Plaće	55,1	45,3	51,2	50,6
Dohodak od samostalnog rada	11,5	14,5	12,5	13,7
Mirovine i državni transferi	13,9	24	24,5	27,4
Ostali novčani dohodak	7,6	8,7	6,7	3,7
Dohodak u naturi	11,9	7,5	5,1	4,7
Indeksi nejednakosti				
Ginijev koeficijent	0,276	0,29	0,298	0,298
Theilov indeks entropije	0,137	0,146	0,156	0,154
Odnos decila d9/d1	-	3,64	4,01	4,09

Izvor: Nestić D: Raspodjela dohotka u Hrvatskoj: što nam govore podaci iz ankete o potrošnji kućanstava, Financijska teorija i praksa 29 (1) str. 59.-73. (2005.)

Pogledamo li trendove nejednakosti u Hrvatskoj tijekom povijesti, možemo zaključiti kako se od 1973. do 1983. godine nejednakost smanjivala, do je 1988. i 1998. godine zabilježen rast nejednakosti, no nejednakosti nisu bile velike u promatranim razdobljima. Ginijev koeficijent nejednakosti u raspodjeli raspoloživog dohotka povećao se s 0,286 u 1988. godini, na 0,297 u 1998. godini. Glavne odrednice siromaštva u Hrvatskoj su do početka tranzicije bile nezaposlenost i niska izobrazbena i kvalifikacijska razina, dok kretanje dohotka i nejednakosti pokazuju

30 D. Nestić: Raspodjela dohotka u Hrvatskoj: što nam govore podaci iz ankete o potrošnji kućanstava Financijska teorija i praksa 29 (1) str. 59-73 (2005.)

31 D. Nestić: Raspodjela dohotka u Hrvatskoj: što nam govore podaci iz ankete o potrošnji kućanstava Financijska teorija i praksa 29 (1) str. 59-73 (2005.)

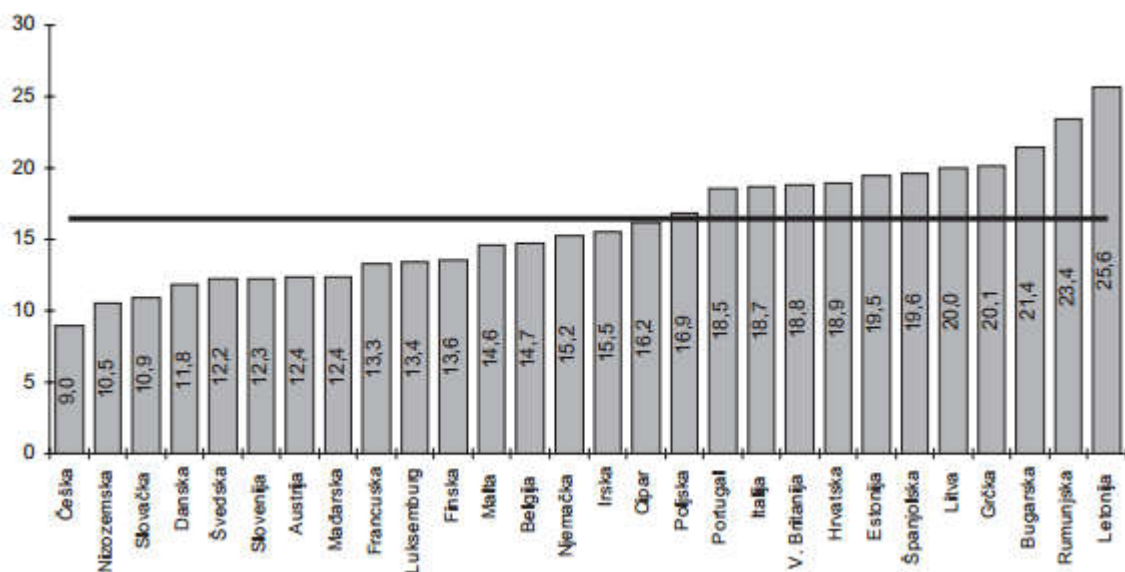
konstantan porast nominalnih i realnih plaća u privredi. U razdoblju od srpnja 1995. do veljače 1998. godine realne plaće porasle su 23,6%, ili približno 9% godišnje.³²

Prema definiciji dohotka koja uključuje novčana i naturalna primanja, stopa rizika od siromaštva u Republici Hrvatskoj u 2008. iznosi 17,4%, kao i u prethodnoj, 2007. godini., te pokazuje blagi porast za 1,1% u odnosu na 2006. godinu. Prag rizika od siromaštva u RH u 2008. za samačko kućanstvo iznosi oko 24.300 kuna na godinu, a za kućanstvo s dvije odrasle osobe i dvoje djece iznosi nešto više od 51.000 kuna na godinu, a za kućanstvo s dvije odrasle osobe i dvoje djece iznosi nešto više od 51.000 kuna na godinu.³³ Stopa relativnog siromaštva u Hrvatskoj u 2008. godini je među najvišima u Europi. Na grafikonu 5 vidimo kako niže stope siromaštva od Hrvatske imaju Češka, Slovenija, Poljska i Mađarska, do više stope siromaštva imaju Bugarska i Rumunjska. Italija, Portugal, Grčka i Španjolska imaju otprilike jednake stope siromaštva kao Hrvatska.

Grafikon 5: Stope relativnog siromaštva u RH i zemljama EU-a (2008.)

32 Bejaković, P.: Borba protiv siromaštva u svijetu i u Hrvatskoj, Društvena istraživanja, Institut za javne financije, Zagreb, god. 10, 2001, br. 6 (56), str. 1179-1221

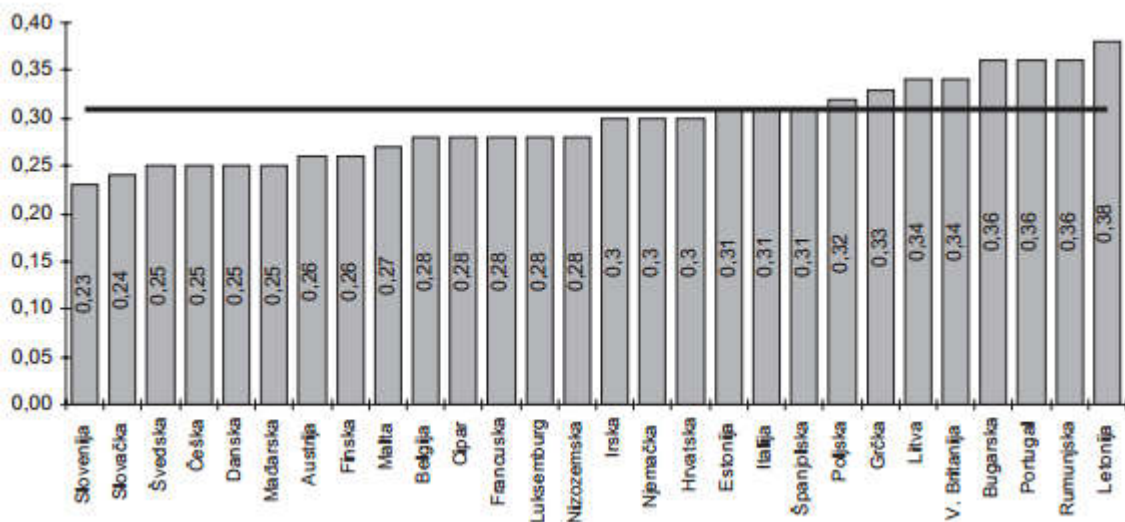
33 Prof. dr. sc. Vladimir Cini, Nataša Drvenkar, univ. spec. oec., Jelena Marić, mag. oec.: Problem raspodjele dohotka i analiza siromaštva republike hrvatske

Izvor: <http://www.dzs.hr> (preuzeto: studeni 2017.)

Kad je riječ o dohodovnim nejednakostima u Hrvatskoj, one su malo ispod prosjeka zemalja EU. Na grafikonu 6 tako vidimo dohodovne nejednakosti izmjerene Ginijevim koeficijentom. Primjećujemo da zemlje koje imaju veće dohodovne nejednakosti bilježe više stope relativnog siromaštva.

Grafikon 6: Ginijevi koeficijenti u RH i zemljama EU-a (2008.)

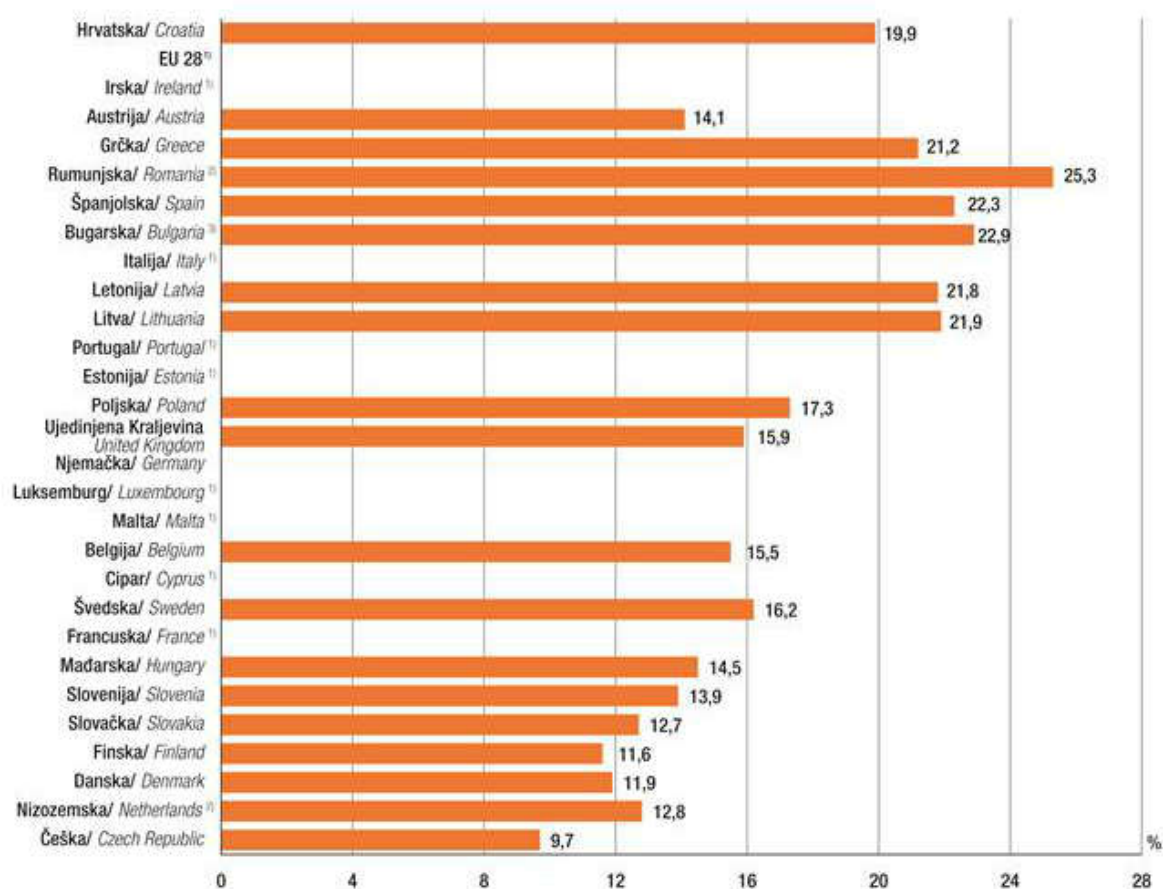

Izvor: <http://www.dzs.hr> (preuzeto: studeni 2017.)

Prema novijoj anketi o dohotku stanovništva, na kojem se temelji izračun pokazatelja siromaštva i socijalne isključenosti za RH, stopa rizika od siromaštva u 2016. iznosi 19,9%. Prag rizika od siromaštva u 2016. za jednočlano kućanstvo iznosi 25.668 kuna na godinu, dok za kućanstvo s dvije odrasle osobe i dvoje djece mlađe od 14

godina iznosi 53.903 kune na godinu. Pokazatelji se temelje na konceptu relativnog siromaštva koji uzima u obzir raspoloživi dohodak kućanstva, broj članova u kućanstvu (veličinu kućanstva) i distribuciju dohotka unutar populacije. Osnovni je pokazatelj stopa rizika od siromaštva. To je postotak osoba koje imaju raspoloživi ekvivalentni dohodak ispod praga rizika od siromaštva. Stopa rizika od siromaštva ne pokazuje koliko je osoba stvarno siromašno, nego koliko njih ima dohodak ispod praga rizika od siromaštva. Prag rizika od siromaštva postavljen je na 60% od srednje vrijednosti (medijana) ekvivalentnoga raspoloživog dohotka svih osoba.

Grafikon 7: Stopa rizika od siromaštva, usporedba zemlja EU i Hrvatske (u 2016.)

Izvor: www.dzs.hr (preuzeto: rujan 2018.)

Usporedba nekih pokazatelja siromaštva, prema raspoloživim podacima za 2016. među zemljama Europske unije, pokazuje kako je najvišu stopu rizika od siromaštva imala Rumunjska (25,3%), potom Bugarska (22,9%), Španjolska (22,3%), Litva (21,9%), Letonija (21,8%) i Grčka (21,2%), gdje je više od petine stanovništva imalo ekvivalentan ukupni raspoloživi dohodak ispod praga rizika od siromaštva. U Hrvatskoj je stopa siromaštva iznosila 19,9%. Najniže stope rizika od siromaštva zabilježene su u Češkoj (9,7%), Finskoj (11,6%), Danskoj (11,9%), Slovačkoj

(12,7%) i Nizozemskoj (12,8%). Najviše osoba u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti zabilježeno je u Bugarskoj (40,4%), Rumunjskoj (38,8%) i Grčkoj (35,6%), a najmanje je osoba u takvu položaju bilo u Češkoj (13,3%), Finskoj (16,6%), Danskoj (16,7%) i Nizozemskoj (16,8%). Prema ovom pokazatelju, u Hrvatskoj je 28,5% osoba u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti. Nejednakost raspodjele dohotka izražena kvintilnim omjerom (S80/S20) najveća je u Bugarskoj (7,9) Rumunjskoj (7,2) te Litvi (7,1), što pokazuje da je, npr. u Bugarskoj 20% stanovništva s najvišim ekvivalentnim raspoloživim dohotkom primilo 7,9 puta veći dohodak od 20% stanovništva s najnižim ekvivalentnim raspoloživim dohotkom. Za Hrvatsku je pokazatelj nejednakosti raspodjele dohotka iznosio 5,1. Najmanja nejednakost raspodjele dohotka zabilježena je u Češkoj (3,5) te u Finskoj, Slovačkoj i Sloveniji (3,6).³⁴

Tablica 2: Pokazatelji siromaštva, usporedba zemalja EU i Hrvatske (u 2016.)

34 https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/14-01-01_01_2017.htm

	Stopa rizika od siromaštva, % At-risk-of-poverty rate, %	Osobe u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti, % People at risk of poverty or social exclusion, %	Nejednakost distribucije dohotka – kvintilni omjer (S80/S20) Inequality of income distribution – quintile share ratio (S80/S20)	Ginijev koeficijent Gini coefficient	Stopa rizika od siromaštva, prije socijalnih transfera, % At-risk-of-poverty rate, before social transfers, %	Stopa rizika od siromaštva, nisu uključene mirovine i socijalni transferi, % At-risk-of-poverty rate, pensions and social transfers excluded, %
EU-28	...	...	...	...	...	...
Austrija	14,1	18,0	4,1	27,2	26,3	44,8
Belgija	15,5	20,7	3,8	26,3	26,3	44,2
Bugarska	22,9 ¹⁾	40,4 ¹⁾	7,9 ¹⁾	38,3 ¹⁾	27,9 ¹⁾	45,5 ¹⁾
Cipar	...	...	...	...	...	...
Češka	9,7	13,3	3,5	25,1	16,3	36,5
Danska	11,9	16,7	4,1	27,7	24,9	40,2
Estonija	...	...	...	...	...	...
Finska	11,6	16,6	3,6	25,4	27,0	43,7
Francuska	...	...	...	...	...	...
Grčka	21,2	35,6	6,6	34,3	25,2	52,9
Hrvatska	19,9	28,5	5,1	30,0	27,8	44,9
Irska	...	...	...	...	...	...
Italija	...	...	...	...	...	...
Letonija	21,8	28,5	6,2	34,5	27,8	40,2
Litva	21,9	30,1	7,1	37,0	27,9	42,0
Luksemburg	...	...	...	...	...	...
Mađarska	14,5	26,3	4,3	28,2	25,8	47,6
Malta	...	...	...	...	...	...
Nizozemska	12,8 ²⁾	16,8 ²⁾	4,2 ²⁾	28,2 ²⁾	21,9 ²⁾	38,1 ²⁾
Njemačka	...	...	...	...	...	...
Poljska	17,3	21,9	4,8	29,8	22,9	43,1
Portugal	...	...	...	...	...	...
Rumunjska	25,3 ²⁾	38,8 ²⁾	7,2 ²⁾	34,7 ²⁾	29,5 ²⁾	49,5 ²⁾
Slovačka	12,7	18,1	3,6	24,3	18,4	37,9
Slovenija	13,9	18,4	3,6	24,4	24,3	41,2
Španjolska	22,3	27,9	6,6	34,5	29,5	46,8
Švedska	16,2	18,3	4,3	27,6	29,9	45,0
Ujedinjena Kraljevina	15,9	22,2	5,1	31,5	28,1	42,7

Izvor: www.dzs.hr (preuzeto: rujan 2018.)

Nezavisni sindikat znanosti i visokog obrazovanja proveo je 2017. godine istraživanje o nejednakosti plaća, dajući do znanja kako bruto plaće u RH imaju jasan trend rasta nejednakosti. Istraživanje je koristilo podatke Regosa i obuhvatilo 83 razreda (2003. do 2007. godine), a potom 164 dohodovna razreda (2008. do 2015. godine), s time da najniži razred uključuje ljude s 500 kuna bruto, a najviši ljude s 500.000 kuna ili više. U najvišem razredu nalazi se 28 osoba. Prva skupina podataka uključuje dohotke od nesamostalnog rada, neovisno o vrsti radnog odnosa. Prema podacima, do porasta nejednakosti dolazi 2013. godine, a jedno od

objašnjenja je ulazak Hrvatske u EU uz obrazloženje da je u RH došlo mnogo stranih menadžera koji primaju visoke plaće. 2015. Hrvatska bilježi pozitivne stope rasta BDP-a, pa neki smatraju kako bi ovaj period mogao biti odgovoran za povećanje nejednakosti. I u ovom slučaju, kao što smo vidjeli na primjeru razvijenih zemalja svijeta, i u Hrvatskoj od gospodarskog oporavka profitiraju najbolje plaćeni. Od 1300 ljudi koji čine 0,1% iz njihovog uzorka od 1,3 milijuna ljudi ima zbrojene plaće kao 95.000 ljudi s dna, što znači da jedna osoba prima plaću kao što bi primalo 75 osoba.³⁵

Bez obzira na savjete MMF-a o načinima smanjenja nejednakosti, podaci o Hrvatskoj danas govore drugačije i ne idu u prilog smanjenju nejednakosti. Naime, poreznom je reformom u Hrvatskoj povećana nejednakost na način da se utjecalo na stopu poreza na dohodak - one od 25 i 40% su snižene na 24 i 36% te su promijenjene porezne osnovice. Stopom od 24% oporezuju se dohoci do 17.500 kuna, a sve iznad tog iznosa po stopi od 36%. Jasno, univerzalni temeljni dohodak nije uveden, a u obrazovanje i zdravstvo se ne ulaže dovoljno. Stanovnici s nižim plaćama i više djece nisu osjetili porezno rasterećenje, dok je maksimalno porezno opterećenje na leđima samaca iz Zagreba, čija je prosječna plaća porasla za 0,8 % (44 kune). Osobi koja prima plaću u iznosu 20.400 kuna plaća je porasla za 8,2 % (1.667 kuna), dok je osobi koja prima neto plaću od 60.000 kuna plaća porasla za 9% (5.268 kuna). Sve je ove podatke, kao i činjenicu da svega 6% Hrvata ima koristi od gospodarskog rasta, potvrdila i Europska komisija u Izvješću za Hrvatsku 2017.³⁶ Nadalje, zanimljivo je primijetiti i kako se Ginijev koeficijent povećao se za 0,4 postotna boda nakon reforme 2015., a nakon reforme 2017. za još 0,3 postotna boda.³⁷

9. Zaključak

35 www.nsz.hr

36 www.nsz.hr

37 ec.europa.eu

Iz današnje perspektive pojedinca koji odrasta i živi u razvijenom društvu, okružen svim blagodatima modernog svijeta, iznimno je teško zamisliti kako su još prije osamdesetak godina mogućnosti koje postoje danas bile nezamislive. Tehnološki, svijet nije bio ni približno napredan kao što je danas, obitelji su se prehranjivale onime što su same stvorile, za obilje većina nije znala, baš kao ni za mango za doručak u ovom, južnijem dijelu Europe. Informacije nisu putovale s jednog kraja svijeta na drugi u milisekundi, a svakako nije bilo niti toliko kontradiktornosti kao danas. U jednu ruku, svijet je danas povezan i isprepleten kao nikad prije zahvaljujući globalizaciji i tehnologiji, a kao stanovnici planete, živimo u najbogatijem vremenu do sada. Nema gladi kakvu su poznavale generacije naših baka i djedova, životni vijek je mnogo duži, obrazovaniji smo... No upravo se zato postavlja pitanje - ako ima i više nego dovoljno za sve, zašto i dalje postoji siromaštvo, i zašto većinu dobiva samo jedan mali dio stanovništva, dok veliki dio svijeta ostaje uskraćen čak i za ono osnovno? Ironija je to modernog doba, u kojem je gospodarski razvoj sa sobom donio i ogromni jaz između najbogatijih i najsiromašnijih, koji se može promatrati na razini svijeta, kao i pojedinih zemalja. Premda je nejednakost usađena u sva društva, od njihovih početaka, čini se kako smo danas u istoj poziciji kao što smo bili u 19. stoljeću - društvo se socijalno polariziralo, a antagonizam raste unutar potonjeg. Bogati se dodatno bogate na račun siromašnijih, no najveći problem nastaje kada bogati koriste svoju moć te isključivo svojim interesima podređuju društveno dobro. Ovo je vidljivo u kreiranju zakona prema inputima najbogatijih, pronalaženja rupa u zakonima i općenito, rađanja društvenih devijacija na kojima demokracije, kakvima se deklarira većina zemalja, ne mogu postojati. Ovom su društvenom jazu, dohodovnoj nejednakosti koja stvara siromaštvo, pogodovali su brojni faktori - od globalizacije, odnosa rada i kapitala, preko tehnoloških dostignuća i društvenih promjena, pa sve do neadekvatne porezne politike i izostanka regulacije tržišnih mehanizama od strane država. Ipak, najveći faktor u rastu dohodovne nejednakosti jest nova politička volja čiji je cilj rast bogatstva i moći pojedinaca, a ne društva u cjelini. Posljedično, kako raste nejednakost dohotka na razini zemlje ili svijeta, odnosno ekonomska nejednakost, raste i obrazovna, zdravstvena, politička, radna i ostale nejednakosti, jačaju socijalni problemi poput nezaposlenosti, niske stope fertiliteta, demografsko starenje stanovništva, onečišćenje okoliša, visoki mirovinski i zdravstveni troškovi... U konačnici, dohodovna nejednakost polarizira društvo, uništava demokratski politički sustav i gospodarstvo, te slabi socijalnu mobilnost. Ono zanimljivo jest da ponovni rast stopa dohodovne nejednakosti bilježe zemlje koje su bilježile najduža razdoblja društvene produktivnosti rada. Ovo je iznimno zabrinjavajuće iz razloga što se upravo iz tih zemalja, poput SAD-a, šire uistinu opasni trendovi i krize na ostatak svijeta.

U Hrvatskoj je dohodovna nejednakost određena ekonomskim i socijalnim razvojem tijekom 1990-ih: padom ekonomske aktivnosti, smanjenjem broja zaposlenih, sporim razvojem financijskih tržišta te generalnom zaostajanju u razvoju modernog tržišnog

gospodarstva. Dohodovna nejednakost je u RH malo iznad prosjeka Europske unije, pa su tako zemlje s višom dohodovnom nejednakošću od Hrvatske - Grčka, Bugarska, Rumunjska i Španjolska. Na temelju zaključaka ovog rada, vidimo kako će u nadolazećem vremenskom periodu smanjivanje rasta nejednakosti dohotka biti ključna briga društva. Smanjivanje dohodovne nejednakosti se može provesti oštrom poreznom politikom, odnosno oporezivanjem bogatih, potom osiguravanje pristupa zdravstvenim, obrazovnim i kulturalnim uslugama svima, zajamčenim mirovinama, naknadama za nezaposlenost, te zabranom diskriminacije siromašnih i svih onih koji žive od rada.

Literatura

1. Ekonomski fakultet u Zagrebu: Predavanje iz Osnova ekonomije, 2012. [Internet], dostupno na: http://www.unizd.hr/portals/4/nastavni_mat/1_godina/ekonomija/ekonomija_22.pdf
2. Haralambos, M i Holborn, M., *Siromaštvo i socijalna isključenost*, u Sociologija, teme i perspektive, Golden Marketing, Zagreb, 2002.
3. Keeley, B. (2015.), *Income Inequality: The Gap between Rich and Poor*, OECD Insights, OECD Publishing, Pariz
4. Krugman, P., *Savjest liberala*, Algoritam, Zagreb, 2010.
5. Lončar Jelena: *Globalizacija: pojam, nastanak i trendovi razvoja*, Geografski odsjek, PMF Zagreb, 2005.
6. Odobaša, R.: *Nova nejednakost - Izvori i štetne posljedice rastuće imovinske i dohodovne nejednakosti*, Pravni vjesnik, 2012., god. 28, br. 2
7. Piketty, T. (2014.), *Kapital u dvadeset prvom stoljeću*, Profil International, Zagreb
8. Prof. dr. sc. Vladimir Cini, Nataša Drvenkar, univ. spec. oec., Jelena Marić, mag. oec.: *Problem raspodjele dohotka i analiza siromaštva Republike Hrvatske*
9. Sravni Glodić, P., *Sve veći jaz između siromašnih i bogatih*, Privrednik, br. 45/2012.
10. Sravni Šućur, Z., *Siromaštvo – Teorije, koncepti i pokazatelji*, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2001.
11. Stewart, F.: *Income Distribution and Development*, UNCTAD, 2000.
12. Stiglitz, J., E.: *Uspjeh globalizacije, Novi koraci do pravednoga svijeta*, Algoritam, Zagreb, travanj 2009.
13. Swedberg, R. (2006.), *Načela ekonomske sociologije*, MATE d.o.o., Zagreb
14. Šućur, Z.: *Revija socijalne politike*, Zagreb, 2004., god. 11, br. 3-4, str. 443-450
15. Šućur, Z.: *Revija socijalne politike*, Zagreb, 2011., god. 18, br. 2, str. 245-256
16. Wilkinson, R., Pickett, K.: *The Spirit Level: Why More Equal Societies Almost Always Do Better*, 2009, [Internet], dostupno na: <https://www.dur.ac.uk/resources/wolfson.institute/events/Wilkinson372010.pdf>
17. World Bank: *Globalization, Growth and Poverty*, Washington: World Bank, 2002.

Sažetak

Nejednakost u distribuciji dohotka oduvijek je bila dijelom društava razvijenih zemalja, no u posljednjih se trideset godina bilježi trend rasta dohodovne nejednakosti koja sa sobom donosi mnoge negativne i po društva razorne posljedice. Jaz između bogatih i siromašnih sve je veći, te imućniji gotovo u cijelosti prisvajaju benefite ekonomskog i gospodarskog napretka. Istovremeno, životni standard ostatka bilježi minimalan ili nikakav rast. Dugoročno, rastuća dohodovna nejednakost negativno se odražava na gospodarski napredak, jačaju zdravstvene, političke, obrazovne i ine razlike, te jačaju polarizacija i antagonizam u društvu, kao i razne socijalne devijacije. Ovaj se rad bavi nejednakosti dohotka, pojmom siromaštva, uzrocima dohodovne nejednakosti i mogućim rješenjima.

Ključne riječi: nejednakost, dohodak, siromaštvo, rast

Summary

Economic inequality has always been a part of developed societies. In the last thirty years there has been a growing trend of income inequality, resulting in many socially devastating consequences. The gap between the rich and the poor is wider than ever, with the wealthy part of the society acquiring majority of the economic growth and prosperity. At the same time, the standard of living for the rest of the society is declining. In the long run, income inequality has strong negative effects on economy, and political, health and educational inequalities tend to grow stronger. Therefore, social antagonism and polarization, as well as different social deviations are increasing. This paper researches intensification of inequality in wealth and income distribution, poverty, as well as main causes of economic inequality and possible solutions.

Key words: inequality, income, poverty, growth